

Dr. Ivo Šorli:

Abeceda in filozofija.

(Poučna bajka s celó poučnim koncem.)

Milanček je bil šel ob devetih v posteljico in je pustil abecednik odprt na svoji klopici, ravno na prvi strani, kjer so bile vse črke natisnjene v veliki in mali obliki, lepo druga pod drugo. Mala pisanka je ležala poleg nje.

Vse tiho je bilo v sobici do trenutka, ko velika stenska ura slovesno odbije polnoči in se zbude vse stvari ter se začno tisto bajno uro pogovarjati, človeškemu ušesu neslišno, samo druga drugi razumljivo, slike na stenah, zavese ob oknih, mize in stoli, celo preproge na tleh.

Tudi abeceda je oživela. Počasi je pokimal s svojo nežno nazaj obrnjeno glavico mali „a“ in je začutil, kako se je stresel zraven njega oče, veliki „A“, ki je hotel menda prestopiti z noge na nogo, a ga je pri tem spomnila prečna črtica na njegovo ukle-njenost. Veliki „B“ se je oddahnil iz prsi in trebuha, sinček samo iz trebuha, ker so se mu bile prsi že davno usušile; stari in mladi „c“ sta nekoliko vzravнала sključena hrbta. Tako in podobno je šlo vse dol do obeh „ž“, ki sta za spoznanje iztegnila svojo edino levo ročico in edino desno stopalce. In pričeli bi se bili tisti pri-jazni pogovori kakor vsak večer. „R“ bi bil na primer rekel: „Evo, Milanček jo je danes srečno primahal že do mene. Le pogledajte v knjižico, kako me je mali junak dobro narisal. Ročico ima dečko, da mu ni para, res! Tebe prijatelj „k“, ki si precej zveržene sorte, je danes pogodil že tako, da se daš lahko kar tiskati. Stari „K“ bi se bil nato dobrodušno zasmel in se potem nekoliko nadušljivo odkašljal, mali pa, ki je bil, kakor žalibog mladina, bolj drznega jezika, bi bil onega ošvignil radi navzgor zavihanega konca njego-vega čevlja; a vse bi bilo ostalo pri prijaznih šalah.

Tu pa se je naenkrat oglasil tam izpod vrha suhi „f“ in je še bolj iztegnil svoj smešno dolgi vrat, da je po strani viseča glavica rahlo zabingljala:

— Ali ste slišali, kaj je včeraj rekel novi učitelj? Kakor je mlad, je le velik filozof in ponosen sem, da ta označba za to vrsto izjemnih ljudi začne ravno z menoj!

— Kaj pa takega? Kaj je rekel? je vprašal „g“.

— I, no ono, ko je opozoril otroke, kake važnosti je v življenju včasih celo to, s katerim izmed nas se začenja njegov priimek.

— No, in . . .? Res nisem poslušal.

— Pa bi lahko; saj si edini pravi ušesar med nami, če ne boš ti kolega „r“ tam doli trdil, da je tisti tvoj frlec tudi uhelj, he-he! se je zasmel „f“. Ampak ti sosed „g“ čepiš celo zdaj na svojem mestu kakor žaba in zato se ti ne čudim, da si preslišal besede, ki jih do tega mladega človeka nismo bili vajeni, kadar so nas paglavcem vtepali v butice. Tako je rekel moj filozof: „Niti to ni na svetu vseeno,“ je rekel, „s katero začetno črko se piše vaš priimek. Tako boste večkrat v življenju slišali ukaz: „Naj stopijo naprej tisti, ki se jim začenja priimek s črkami od A do K“. In morebiti bo zanje odločeno nekaj boljšega, nego za one ali pa za druge. Toda v ti krivičnosti je tudi že največja pravičnost: oni, ki odredi tako, lahko poreče: „Nisem jih meril ne po stanu, ne po lepoti, ne po starosti; ne po srcu, ne po pameti; za začetnice njih priimkov pa nisem odgovoren ne jaz, ne njih očetje, večinoma niti njih očetov očetje in pradedje ne!“ Tako je govoril moj filozof in v marsikaterem srcu je ostalo zrno, ki bo pozneje nekoč pogrnalo v drevo spoznanja.

Velika tišina je nastala. Tako da se je slišalo, kako govori nihalo s kazalcema, v jeziku, ki ga razumejo samo oni, a vendar tako odsekano in trdo, kakor da naj posluša vsa soba.

Tu se oglasi v spodnjem delu abecede nekako grčanje. Mali „h“, ki stoji na tako trdnih nogah, se skloni malo naprej, da bi pogledal odkod je prišlo. A že se čuje tudi beseda:

— In drugih misli ti učiteljevo modrovanje ne vzbuja, prijatelj filozof? vprašuje z ironičnim naglasom težkoglavi „P“.

— Kake druge misli? se začudi nagovorjenec.

— No, tvoje občudovanje do tega tvojega filozofa ti je menda na poti, da bi bil začutil, koliko večje važnosti je vprašanje našega vrstnega reda za nas same. Hoho, seveda, najprej je treba misliti na ljudi, ki zaradi nas trpijo krivice, v kateri pa je že tudi „največja pravičnost“. Meni pa gre — je lagal, zakaj do tega trenutka mu še na um ni prišlo, da bi bil o tem premišljeval, — meni pa gre od hipa, ko sem zaslišal te učiteljeve besede, neprestano le to po glavi, koliko krivico pomeni ta vrstni red vsaj za veliko večino nas samih. Nočem delati med nami zdražbe; toda če že o tem govorimo, se ne morem vzdržati, da bi vas ne vprašal: Zakaj moramo

na primer jaz ali prijatelja „s“ in „t“, ki nas je v vsakem besednjaku, vsakem indeksu, sploh v vsakem delu in seznamku, ki je razvrščen po takozvanem abecednem redu — zakaj moramo mi, pravim, ki nas je za dvakrat, trikrat, štirikrat toliko kakor nekaterih tam zgoraj, že od pamtiveka tičati tu doli na kraju?

Vse je ostrmelo nad temi besedami. „Res je! Tako blizu je ta misel in vendar je še nihče ni mislil, kaj šele govoril. Kako je to?“ si je rekel eden. „Kaj pa je tega naenkrat prišlo?“ se je začudil drugi. „Zdaj bo zopet prepir, kakor takrat, ko niso vedeli, kako se piše kaša!“ se je prestrašil „š“.

— I, saj je vendar vseeno, kje si, samo da si na suhem in v dostojni obliki, se je po dolgem molku oglasil „C“.

— Ne, ni vseeno! je srdito ugovarjal „P“. Zakaj naj jaz na primer vsako leto čakam in se dolgočasim po pet, šest mesecev, predno pridejo učitelji oziroma otroci do mene? Tudi jaz sem koristen član družbe in mi ni vseeno, ali moje moči prispevajo k obči blaginji ali ne! Pomislite, koliko je otrok-začetnikov po vseh šolah na svetu in povsod me zadene isto zapostavljanje. Kaj naj reče pa šele, recimo, prijatelj „Z“, ki je vsaj tako važen kakor moj cenjeni (črko „c“ je posebno ostro ciknil) predgovornik!“ je s šuntajočim glasom končal „P“.

— O, o, o! je tik nad njim zastokal „O“. „Kak prepir, kak prepir! In radi česa, o moj Bog!“

— Temu bi bilo menda res vseeno, če bi ga iz abecede celo izrinili. Kar zvalil bi se pod rob strani, če bi se ga kdo dotaknil, debeluharja! je strupeno siknil „s“.

— Prosim, gospoda, le dostojno! Ne žalite! je pokaral „P“, kakor da ga je kdo izvolil že za predsednika. Pomenimo se rajši stvarno in brez osebnih opazk, pravim!

— Če pa kdo tako bedasto vzdihuje, se je zopet skrčil „s“, ki se je bil odvil že kakor kača.

— M-možje in m-mladeniči! je s sitim glasom zaklical „M“. Kar se m-mene tiče, se ne m-more reči niti, da sem preveč spredaj niti preveč zadaj. M-moj princip je sploh, da se držim zlate srede, in doslej m-mi tega še ni bilo žal. S tem naj bo človek zadovoljen, kar ima in najbolj srečen bo!

— Ta pa predstavlja tip zadovoljnega filistra, se je naenkrat zahihital „h“, od katerega bi bil vsak pričakoval, da bo prej z onimi, ki so bili za sedanji red. Uprav zato pa je zbudil tem večje veselje v dolenjem koncu in „š“ ga je prijateljsko podražil:

— Le glej, da se ne zameriš svoji okolici ali celo onim, ki so višji od tebe!

— Ali misliš mene, a? je zategnil z ošabnim izzivanjem veliki „A“ s svojega vzvišenega mesta.

— No, če že vprašaš: zakaj bi ne mislil tebe na primer?

— Prav! Le čakal sem, da čujem najprej, kaj se je izkuhalo v vaših glavah tam zdolaj, ki predstavljate menda revolucijo ali kali! je rekel s povzdignjenim in pretečim glasom. In niti na um mi ne pride, da bi se pričkal z osebami, ki zastopajo take nazore. Pa mi tudi treba ni! Tako je bilo od pamtiveka in tako tudi bo, zapomnite si! Kar se na primer mene tiče, bi vedeli lahko vsi, ki vas je stavčeva roka porabljala vendar že za marsikako učno delo in ki bi bili lahko od tega tudi kaj pridobili, kakor je razumnemu stavcu potrebna le polovica onih šol, ki jih mora imeti oni, ki naj se z njim meri — — —

— Strašna perijoda! je potihoma vzdihnil nekdo.

— Prosim?

Nič odgovora.

— Hm . . . Torej, kakor sem rekel: To bi lahko vedel tudi zadnji izmed vas, da sem bil jaz na primer na prvem mestu že v feniški abecedi, da so me potem brez pomislekov prevzeli na istem častnem mestu pod slavnim imenom „alpha“ starki Grki ter da je te pradavne pravice mojih velikih prednikov spoštoval celo na sebi demokratični Rimljan, ko — — —

— Joj, joj, ta se pa že ne zadovoljuje več s tem, da bi se skliceval na dejansko stanje, kakor možakar „M“, ampak na pradavne predpravitve svojih slavnih prednikov se sklicuje! Bravo, gospod aristokrat! se je zarežal brez respekta mali „r“.

— Da, na to se sklicujemo mi, grčavi prijatelj! se je pridružil očetu sinek „a“. To je v naši familiji že stara tradicija, če razumeš to! In ne misli, da je le slučaj, če najdeš v vsaki slovnici in v vsakem leksikonu potrdilo, da smo najblagoglasnejša črka. To prihaja od ponosne zavesti, da so padle od tisočletij po vsem svetu vse oči najprej na nas. Vsak gibljaj, vsaka kretnja se ti tekom časa takorekoč sama od sebe uredi po tem; in glas sam ti zadobi sčasoma mehko in milo, ki jo na primer svet že davno občuduje na nas. Pa to je tebi in še marsikomu menda zaman razlagati; zakaj drugače bi se pač ne moglo dogoditi, da so padle prej tako nespoštljive besede na naslov mojega strica, gospoda „O“. Da, če govorim o tem, da naš vrstni red ni pravičen, potem vam jaz povem,

da je krivičen v toliko, ko ne stojijo takoj za papanom in mano moji strici „E“, „I“, „O“, „U“, ter bratranci „e“, „i“, „o“ in „u“. Kaj pa bi bili vi piskači, drdrači, praskači in drugi zabavljači brez nas? Ljudje bi si ušesa mašili! In če bi kaj rekli, bi rekli b — rrrr.

— Prosim! je planil „r“. Ravno jaz si pomagam lahko tudi brez vas, če že hočeš!

— Si pomagaš, da Bog pomagaj! Pa niti toliko bi ne opravil, da vsakokrat, kadar se hočeš pokazati, ne potegneš še mene na pol iz vrste, se je plehko zahehetal „e“, ki je zdaj pod vplivom besed „bratranca“ „a“ naenkrat začel pripisovati svojo bledico svoji modroin ne več svoji malokrvnosti.

Tu se je naenkrat glasno odkašljal „B“. Napel je do vse sile široke prsi in ogromni trebuh in je počasi in čudno maziljeno izpregovoril:

— Bratje, dovolite besedo tudi meni! Doslej sem molčal, ker nisem izmed onih, ki se silijo v ospredje. Toda notranji glas mi pravi, da ne smem več, če nočem biti sam deležen greha, ki se tu dela. Zakaj vse te besede, ki so jih govorili trosilci novih idej med našo toliko let v lepi složnosti in bratski ljubezni živečo družbo, so grešne, težko pregrešne, preljubi! Ali moja služba ni, da vas kregam in karam, samo posvariti bi vas hotel in lepo prositi, da se vsi vrnete nazaj na pravo pot, ki edina vodi do naših skupnih ciljev. O, zaslepljenost čez zaslepljenost — kake krive nauke smo čuli danes tu! Pa nočem se niti obračati proti onim, ki so jih izrekli naši bratje iz dolnjega konca, ker ti nauki se sami po sebi obsojajo; ne morem si pa kaj, da bi v vsi ljubezni in dolžni spoštljivosti ne opozoril nadebudnega sina našega občespoštovanega poglavarja in načelnika, da celo v njegovih besedah tiči strupeno ljulmino zrno.

Tu je govornik zopet potegnil sapo in je potem med veliko tišino povzel:

— Čuli smo poprej, kako je naš brat „f“ izrazil svoje zadovoljstvo nad tem, da se ljudje iz vrste novega učitelja — kateremu mimogrede omenjeno, se imamo zahvaliti za ta žalostni spor, — da se takozvani filozofi začenjajo ž njim. Kak ponos bi moral navdajati pa šele mene, ki se z menoj začjenja ime Onega, ki je nad vsem, kar je bilo, je in bo! No, jaz tega ne omenjam, da bi se ponašal; nego opozoriti sem vas samo hotel, da bi jaz ne bil zadnji, ki bi smel, vsaj v slovanski abecedi, zahtevati celo prvo mesto. Ali jaz sem zadnji, ki bi hotel kršiti red, ki gotovo ni nastal le slučajno. Svojo glavo sem vedno rad uklonil pred njim, ki sem ga od pam-

tiveka videl nad seboj. Nikakor pa bi ne bilo prav, da bi zdaj njegova lastna kri kršila ta red, in da bi o naši razvrstitvi ne odločevali več večni zakoni, nego bi se pripustila misel, da naj odločuje naenkrat le zunanji blesk in sirova sila. Sicer je vam, bratje, slobodno, da napravite kakor mislite; slovesno pa moram izjaviti, da se s svojega mesta ne umaknem, oziroma, da se za slučaj splošne izpremembe, priglašam na prvo mesto.

— To je že prebedasto! se je naenkrat zakrohotal „D“. Ali naj se res še jaz najprej sklicujem na to, da z mano začenjajo vsi doktorji, ki so silno modri možje in da je del te modrosti prešel že name? Ne, rečem vam brez takih uvodov, da ste zblazneli. Kdo pa naj jo izvede to prerazvrstitev? Mogli bi jo vendar edino ljudje, to je kaka učena društva, kaka vseučilišča, ali kaj jaz vem kdo; a ti vsi imajo pametnejšega dela. Ne priposestvovane, ne pridobljene pravice, niti kake drugačne take bedastoče nam ne govore, da ostanimo kjer smo, nego edino zdrava pamet nas uči: Kdor nima niti od sebe niti od drugod moči, da se premakne, mora ostati, kjer je! In mi ostanemo tako najbrže do konca sveta, kjer smo.

— I, tako pa zopet ni! je trdovratno ugovarjal „Z“. Poglejte, čas so že izpremenili; tako bi se lahko našel pravičen cesar ali kralj, in bi . . .

Ura je udarila eno. Črke in vse reči v sobi so se še enkrat stresle in potem trdo obstale. Samo ura je kot mrtva stvar tiktakala dalje.

Janko Samec:

Pričakovanje.

Pesmi ribičev veselih,
plahutanje jader belih
v šum vetrov . . .

In nad vsem kot zlata sanja
se večerno solnce sklanja
raz nebeški krov.

Umrla v srcu je beseda,
in oko le gleda, gleda,
kot da vsaki čas

bi imel iz te prelesti
kakor roža se razcvesti
tvoj obraz . . .

